

การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19
กรณีศึกษา ศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
Community Welfare to Help Vulnerable Groups during the COVID-19
Pandemic: a Case Study of Bo Yang-Songkhla Self-sufficiency Center,
Mueang, Songkhla Province

วิจิตรา จำฝั่งใจ^{1*} รัตติยา หลีหาค² และสุจิตรา วิจิตร³

^{1,2,3} มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

*E-mail: 614338054@parichat.skru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเองในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 และศึกษาปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง คณะกรรมการชุมชนแหลมสนอ่อน และกลุ่มเปราะบางในชุมชนแหลมสนอ่อน ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าและวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า การจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะฯ ในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ได้ดำเนินการผ่านภารกิจปีนโตตุ้มตุ้ย ซึ่งกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ 1) สสำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางในครัวเรือน 2) ประชาสัมพันธ์การรับบริจาควัสดุอุปกรณ์สำหรับปรุงอาหาร 3) การเปิดครัวชุมชน เพื่อประกอบอาหารและส่งมอบอาหารใส่ปีนโต ปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) โครงสร้างการบริหารงานที่มีความเชื่อมโยงในระดับเครือข่ายและระดับชุมชน 2) การทำงานบนฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบาง 3) ระบบการดำเนินงานและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 4) การลงมือปฏิบัติของคณะกรรมการ 5) คณะกรรมการดำเนินงานและกลุ่มจิตอาสา เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม 6) การมีเป้าหมายและค่านิยมร่วมกัน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ 2) สภาพเศรษฐกิจ 3) บริบททางสังคม 4) เทคโนโลยีและการสื่อสาร

คำสำคัญ: การจัดสวัสดิการชุมชน, กลุ่มเปราะบาง

¹⁻² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

³ อาจารย์ ดร., หลักสูตรสวัสดิการสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

Abstract

The objective of this research was to investigate community welfare of Bo Yang-Songkhla Self-sufficiency Center and supporting factors of this community welfare in order to help vulnerable groups during the COVID-19 pandemic. This qualitative research was collected the data through semi-structured interview with 9 key informants: the committee of Bo Yang-Songkhla Self-sufficiency Center, the committee of Laem Son On Community, and the vulnerable groups of Laem Son On Community. The data were analyzed by triangulation and analytic induction.

The research results revealed that the community welfare of Bo Yang-Songkhla Self-sufficiency Center to help the vulnerable groups during the COVID-19 pandemic was processed by (1) surveying the information of the vulnerable groups, (2) publicizing the donation of cooking materials, and (3) opening a community kitchen for cooking and taking in and away food containers. In addition, the supporting factors of this community welfare to help these vulnerable groups included internal and external factors. The internal factors were (1) the organizational structure that was linkages of network level and community level, (2) working on the database of the vulnerable groups, (3) the systematic operation and administration, (4) the operating of committee, (5) committee and volunteers that were the important mechanism for driving activities, and (6) mutual goals and value. The external factors contained (1) support from other organizations and offices, (2) economic status, (3) social contexts, and (4) technology and communication.

Keywords: community welfare, vulnerable groups

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำและการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการสังคมอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สวัสดิการชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560) การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563) ดังเช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของ โควิด-19 ในปี 2563 เป็นต้นมา ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในสังคม

โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสูญเสียรายได้จากการหยุดงานหรือตงงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื้อไปสู่ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่จะเพิ่มสูงขึ้น (สำนักงานผู้ประสานงานสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2563)

จังหวัดสงขลาเป็นพื้นที่หนึ่งที่คนในชุมชนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 เช่น การว่างงาน การขาดรายได้ เป็นต้น ทั้งนี้จังหวัดสงขลามีศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการรายตัว ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา เป็นองค์กรภาคประชาชนที่ประกอบด้วยชุมชนเครือข่ายในตำบล ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนภายใต้แนวคิดการดูแลตนเองของชุมชน และจากสถานการณ์โควิด-19 ในปี2563 ทำให้คนในชุมชนส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบ จึงทำให้มีการแก้ปัญหาสถานการณ์เร่งด่วน คือ การขาดแคลนอาหารของกลุ่มเปราะบางในชุมชน ซึ่งไม่อาจรอความช่วยเหลือ จึงนำมาสู่การดำเนินการผ่านภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ย ด้วยการประกอบอาหารเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2563) จากความสำคัญข้างต้นจึงนำมาสู่ความสนใจในการศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะฯ ในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 การศึกษาประเด็นดังกล่าวสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่กลุ่มเปราะบางในชุมชน ตลอดจนการนำไปปรับประยุกต์ในการจัดสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะสงขลาพึ่งพาตนเองในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ประเด็นที่ทำการศึกษา 2 ประเด็นหลัก คือ

1. การจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะสงขลาพึ่งพาตนเองโดยผ่านภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในสถานการณ์โควิด-19
2. ปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนโดยผ่านภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยของศูนย์บ่มเพาะสงขลาพึ่งพาตนเอง ในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างการบริหารงาน การทำงานบนฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบาง ระบบการดำเนินงานและการบริหารจัดการ การลงมือปฏิบัติของคณะกรรมการ คณะกรรมการดำเนินงานและกลุ่มจิตอาสา เป้าหมายและค่านิยมร่วมกัน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กร/หน่วยงาน สภาพเศรษฐกิจ บริบททางสังคม เทคโนโลยีและการสื่อสาร

ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2563 - มีนาคม 2564 รวมทั้งสิ้น 8 เดือน

ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ในการศึกษา คือ ศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลา ฟังพาดตนเอง และชุมชนแหลมสนอ่อน อ.เมือง จ.สงขลา ซึ่งเป็น 1 ใน 6 ชุมชนเครือข่ายของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลา ฟังพาดตนเอง เนื่องจากชุมชนแหลมสนอ่อนเป็นที่ตั้งและพื้นที่ศูนย์กลางการดำเนินงานของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลา ฟังพาดตนเอง โดยมีประชากรเป้าหมาย จำนวน 9 คน ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลา ฟังพาดตนเอง ได้แก่ ประธาน เลขานุการ และกรรมการ รวมทั้งสิ้น จำนวน 3 คน

2) คณะกรรมการชุมชนแหลมสนอ่อน ได้แก่ กรรมการ รวมทั้งสิ้น จำนวน 3 คน ทั้งนี้ประธาน และเลขานุการของชุมชน ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ตำแหน่งประธาน และเลขานุการของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลา ฟังพาดตนเองด้วยเช่นกัน

3) ประชาชนกลุ่มเปราะบางในชุมชนแหลมสนอ่อน ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 และได้รับการจัดสวัสดิการจากภารกิจปันโตคุ้มคุ้ม ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย คนพิการ คนตกงาน คนยากจน แรงงานต่างด้าว จำนวน 3 คน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

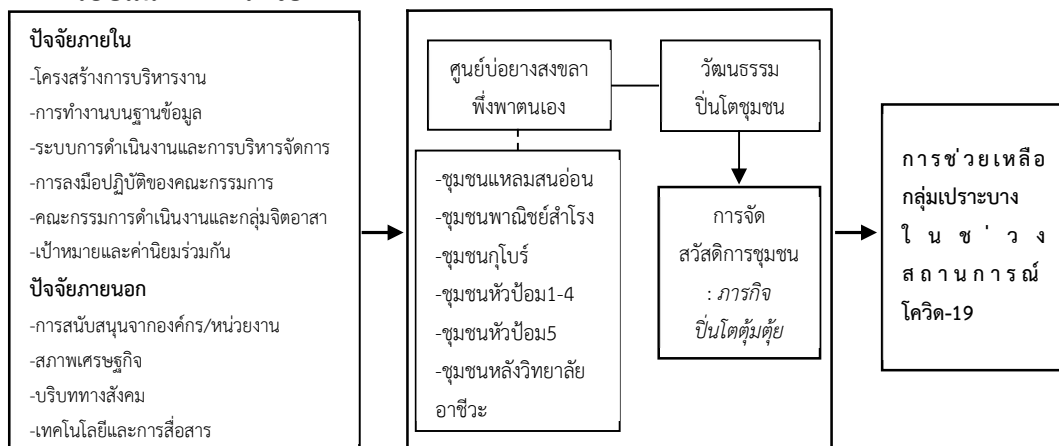
แนวคิดสวัสดิการสังคม เป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายระบบการจัดบริการทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

แนวคิดโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม เป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายการจัดสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐาน โดยกลุ่มประชาชน ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ คือผู้ด้อยโอกาสและคนยากจน

แนวคิดสภาพแวดล้อมขององค์กร เป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ จากภายในและภายนอกขององค์กร โดยมีผลต่อการดำเนินงานขององค์กร

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสาร ซึ่งเน้นในส่วนของแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการศึกษา การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชนผ่านภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง ในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 และในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนในการจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในการสังเกตสภาพชีวิตความเป็นอยู่และบริบทสภาพแวดล้อมในชุมชน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล จากแหล่งบุคคล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้ทำการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เพื่ออธิบายในประเด็นที่ทำการศึกษา

ผลการศึกษา

1. การจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเองในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19

1.1 ความเป็นมาของการจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง

การจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะฯ ดำเนินการภายใต้ “ภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ย” ซึ่งเกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรม “ปิ่นโตชุมชน” ที่มีการนำอาหารใส่ปิ่นโตมารับประทานร่วมกัน และพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จากหนังสือ ซึ่งทรงตรัสว่า “ผลของส้มโอดูมดะตุ้มตุ้ย” จึงเป็นที่มาของภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยที่ดำเนินการในช่วงสถานการณ์โควิด-19 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนที่อยู่ในสภาวะยากลำบากหรือกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย คนพิการ คนตกงาน คนยากจน แรงงานต่างด้าว ให้มีอาหารรับประทาน ซึ่งดำเนินการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2563

1.2 การจัดสวัสดิการชุมชนโดยผ่านภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง

1.2.1 โครงสร้างการบริหารงานของภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ย

ภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ย มีการดำเนินงานโดยคณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย *ระดับเครือข่าย* ภายใต้โครงสร้างการบริหารงานของคณะกรรมการศูนย์บ่มเพาะฯ ประกอบด้วยตัวแทนคณะกรรมการชุมชนทั้ง 6 ชุมชน โดยมีหน้าที่บริหารจัดการภาพรวมและประสานงานกับชุมชนเครือข่าย และองค์กรต่างๆ ในการสนับสนุนวัตถุดิบในการปรุงอาหาร

ระดับชุมชน ประกอบด้วย โครงสร้างการบริหารงานของคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ ชุมชนแหลมสนอ่อน ชุมชนพาณิชย์สำโรง ชุมชนกุโบร์ ชุมชนหัวป้อม1-4 ชุมชนหัวป้อม5 และชุมชน

หลังวิทยาลัยอาชีวะ ทำหน้าที่บริหารจัดการในชุมชน เช่น สำรวจและรวบรวมรายชื่อกลุ่มเปราะบางในชุมชน ทำอาหาร และสื่อสารข้อมูลระหว่างคณะกรรมการศูนย์บ่อย่างๆ และคนในชุมชน

1.2.2 การจัดสวัสดิการชุมชนโดยผ่านภารกิจปิ่นโตคุ้มคุ้ม

ภารกิจปิ่นโตคุ้มคุ้มมีกิจกรรมหลัก คือ การเปิดครัวชุมชน ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานดังนี้

สำรวจข้อมูลกลุ่มเปราะบางในครัวเรือน คณะกรรมการชุมชนดำเนินการสำรวจรายชื่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 เพิ่มเติม นอกเหนือจากรายชื่อในฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบางในชุมชนเครือข่ายของศูนย์บ่อย่างๆ ที่มูลนิธิชุมชนสงขลาและศูนย์ประสานการพัฒนาสังคมจังหวัดได้จัดทำไว้ จากการสำรวจข้อมูล แต่ละชุมชนได้มีการลงทะเบียนล่วงหน้า ทำให้ทราบจำนวนผู้ที่มารับปิ่นโตและสามารถวางแผนสำหรับการจัดเตรียมอาหารแต่ละวันได้อย่างเหมาะสม

ประชาสัมพันธ์การรับบริจาควัตถุดิบสำหรับปรุงอาหาร คณะกรรมการศูนย์บ่อย่างๆ ดำเนินการประชาสัมพันธ์ภารกิจปิ่นโตคุ้มคุ้มเพื่อขอรับบริจาควัตถุดิบสำหรับปรุงอาหาร ผ่านเฟสบุ๊กศูนย์บ่อย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง รวมถึงมูลนิธิชุมชนสงขลาได้ร่วมประชาสัมพันธ์ข้อมูลอีกทางหนึ่งจากการประชาสัมพันธ์รวมถึงการมีเครือข่ายของศูนย์บ่อย่างๆ จึงทำให้มีองค์กรหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนวัตถุดิบจำนวนมาก เช่น ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดสงขลา โรงก๋วยเตี๋ยวแสงเจริญ เป็นต้น

การเปิดครัวชุมชน มีกระบวนการ ดังนี้

การกระจายวัตถุดิบจากศูนย์บ่อย่างๆ คณะกรรมการศูนย์บ่อย่างๆ ทำหน้าที่กระจายวัตถุดิบที่ได้จากการบริจาคให้แก่ชุมชนเครือข่ายทั้ง 6 ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนจะได้รับวัตถุดิบไปประกอบอาหาร และจัดทำเมนูอาหารที่แตกต่างกัน

การเปิดครัวชุมชนสำหรับปรุงอาหาร คณะกรรมการแต่ละชุมชนดำเนินการเปิดครัวในชุมชนของตนเอง โดยมีทีมแม่ครัวทำหน้าที่เตรียมวัตถุดิบและปรุงอาหารเมนูต่างๆ จากวัตถุดิบที่ได้รับการบริจาคและส่วนหนึ่งมาจากการเพาะปลูกของชุมชน ทีมแม่ครัว ประกอบด้วยคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ ประธาน เลขานุการ รวมถึงผู้มีจิตอาสาในชุมชน สำหรับการเปิดครัวชุมชน ทีมแม่ครัวจะทำหน้าที่ดังกล่าว ตั้งแต่เวลา 6.00 – 10.00น. ของทุกวัน หลังจากนั้นแต่ละชุมชนจะนำอาหารที่ปรุงเสร็จแล้ว มารวมกัน ณ ศูนย์บ่อย่างๆ เพื่อกระจายอาหารไปยังชุมชนต่างๆ

การนำปิ่นโตมาวางเพื่อรับอาหาร กำหนดให้กลุ่มเปราะบางนำปิ่นโตมาวางไว้ ณ ครัวกลางบริเวณศูนย์บ่อย่างๆ ตามจุดที่กำหนดในช่วงเวลา 6.00 – 7.00น. โดยเจ้าของปิ่นโตเขียนชื่อเบอร์โทรศัพท์ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนลงในกระดาษ แล้วนำไปผูกไว้ที่ปิ่นโตของตนเอง

การรับปิ่นโต กลุ่มเปราะบางเข้ามารับปิ่นโตที่แม่ครัวใส่อาหารพร้อมรับประทาน ตั้งแต่เวลา 10.00-12.00 น. สำหรับผู้ป่วยและคนพิการที่ไม่สามารถมารับปิ่นโตด้วยตนเองได้นั้น กลุ่มจิต

อาสาจะทำหน้าที่นำส่งปันโตให้แก่กลุ่มดังกล่าว จากนั้นเช้าวันต่อมา กลุ่มเปราะบางจะนำปันโตมาวางไว้ ณ ครึ่งกลางเช่นเดิม สำหรับรูปแบบการมารับปันโต ชุมชนมีการดำเนินการตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 คือ สวมหน้ากากอนามัย และรักษาระยะห่าง โดยกลุ่มจิตอาสาเด็กและเยาวชนร่วมกันอำนวยความสะดวกและดูแลให้ปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด

การจัดสวัสดิการชุมชนโดยผ่านภารกิจปันโตตุ้มตุ้ย เป็นรูปธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนเครือข่ายศูนย์บ่อต่างๆ ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ผ่านวัฒนธรรมชุมชนโดยการช่วยเหลือด้านอาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งคนในชุมชนมีบทบาทในฐานะผู้ให้และผู้รับสวัสดิการ ผลการจัดสวัสดิการดังกล่าวทำให้กลุ่มเปราะบางได้รับอาหารที่สะอาดปลอดภัยสำหรับบริโภคในครัวเรือน และช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่ง

2. ปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19

2.1 ปัจจัยภายในศูนย์บ่ออย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง

โครงสร้างการบริหารงานของภารกิจปันโตตุ้มตุ้ย ประกอบด้วย ระดับเครือข่าย ภายใต้โครงสร้างของคณะกรรมการศูนย์บ่อต่างๆ ซึ่งมาจากตัวแทนคณะกรรมการชุมชนทั้ง 6 ชุมชน โดยมีความเชื่อมโยงกับระดับชุมชนภายใต้โครงสร้างของคณะกรรมการชุมชนในแต่ละพื้นที่

การทำงานบนฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบาง คณะกรรมการในระดับเครือข่ายและระดับชุมชนได้ดำเนินการสำรวจกลุ่มเปราะบาง และให้มีการลงทะเบียนล่วงหน้า ทำให้ทราบจำนวนผู้มารับปันโตและสามารถวางแผนจัดเตรียมอาหารได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย

ระบบการดำเนินงานและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยการจัดระบบทีมของชุมชน ด้วยการเปิดครัวชุมชนพร้อมทีมแม่ครัวใน 6 พื้นที่ชุมชนเครือข่าย และใช้ศูนย์บ่อต่างๆ เป็นศูนย์กลางในการรับบริจาคและกระจายวัตถุดิบไปยังชุมชนเครือข่าย เพื่อนำไปปรุงอาหารเมนูต่างๆ

การร่วมลงมือปฏิบัติของคณะกรรมการ โดยคณะกรรมการศูนย์บ่อต่างๆ ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ภารกิจปันโตตุ้มตุ้ย ทำให้ได้รับการบริจาควัตถุดิบเพื่อปรุงอาหาร และคณะกรรมการชุมชน ทำหน้าที่ในฐานะทีมแม่ครัว เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถดำเนินกิจกรรมได้สำเร็จ

คณะกรรมการดำเนินงานและกลุ่มจิตอาสาในชุมชน คณะกรรมการทั้งระดับเครือข่ายและระดับชุมชน ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม รวมถึงกลุ่มจิตอาสาในชุมชนช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การมีเป้าหมายและค่านิยมร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการพึ่งตนเองของชุมชน และการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชนในด้านอาหารบนพื้นฐานวัฒนธรรมปันโตชุมชนร่วมกัน

2.2 ปัจจัยภายนอกศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเอง

การสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในด้านวัตถุดิบสำหรับการประกอบอาหาร และด้านข้อมูลของกลุ่มเปราะบางจากการสำรวจของหน่วยงาน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผน

สภาพเศรษฐกิจ ปัญหาการขาดรายได้และการว่างงานของคนในชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

บริบททางสังคม สถานการณ์โควิด-19 เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนในภาวะวิกฤต

เทคโนโลยีและการสื่อสาร คณะกรรมการศูนย์บ่มเพาะฯ ใช้เฟสบุ๊กเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ ทำให้ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงาน โดยเฉพาะวัตถุดิบในการปรุงอาหารจากองค์กรหน่วยงานต่างๆ

การอภิปรายผล

การจัดสวัสดิการชุมชนของศูนย์บ่มเพาะฯ ในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 มีการนำวัฒนธรรมปิ่นโตชุมชนมาใช้ในการจัดสวัสดิการโดยผ่านภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ย ซึ่งมีความสอดคล้องกับรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนจากฐานวัฒนธรรม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สุภาไยเมือง, และบัญชา แก้วส่อง, 2546) ที่อาศัยการเกื้อกูลของคนในชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร และมีความสอดคล้องกับขอบเขตงานสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัย (กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์, 2548) ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพร่างกาย ด้วยการเปิดครัวชุมชนปรุงอาหารให้แก่กลุ่มเปราะบาง และสอดคล้องกับหลักการของงานสวัสดิการสังคม ดังที่ ทศนีย์ ลักขณาภิชนชัช (2545) ได้กล่าวถึงการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งการจัดสวัสดิการสังคมต้องคำนึงถึงความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ อันได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ในที่นี้ หมายถึง การตอบสนองความต้องการด้านอาหารแก่กลุ่มเปราะบาง นอกจากนี้ การจัดสวัสดิการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางนั้น มีสอดคล้องกับความหมายโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม ซึ่งธนาคารโลก (สำนักวิเคราะห์และประสานแผนด้านคุณภาพคนและสังคม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ได้หมายรวมถึงโครงการที่ประชาชนจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือกัน โดยกลุ่มเป้าหมายของภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม ซึ่ง ฌักกาวัน บัวทอง (2559 : 2) ได้กล่าวถึงโดยครอบคลุมผู้ช่วยผู้สูงอายุ แรงงาน คนยากจน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ แรงงานต่างด้าว จากผลการศึกษา ผู้วิจัย อภิปรายได้ว่า ภารกิจปิ่นโตตุ้มตุ้ยเป็นการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานในด้านอาหารให้แก่กลุ่มเปราะบางในชุมชน ซึ่งการช่วยเหลือจากภาครัฐอาจไม่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเหล่านี้ได้อย่างทั่วถึงและทันต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น การจัดสวัสดิการชุมชนจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19

ปัจจัยสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) โครงสร้างการบริหารงานของภารกิจป็นโตเต็มด้อย 2) การทำงานบนฐานข้อมูลกลุ่มเปราะบาง 3) ระบบการดำเนินงานและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ 4) การร่วมลงมือปฏิบัติของคณะกรรมการ 5) คณะกรรมการดำเนินงานและกลุ่มจิตอาสาในชุมชน 6) การมีเป้าหมายและค่านิยมร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์กรตามกรอบแนวคิด 7S ของ McKinsey (จิรวัดณ์ อัครบวร และรัตนศักดิ์ เจริญทรัพย์, 2552) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆ 2) สภาพเศรษฐกิจ 3) บริบททางสังคม 4) เทคโนโลยีและการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับเทคนิคการวิเคราะห์ PEST (กุลชลี จงเจริญ, 2554) จากผลการศึกษา ผู้วิจัยอภิปรายได้ว่า ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้การจัดสวัสดิการชุมชนในการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในช่วงสถานการณ์โควิด-19 สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกันปัจจัยภายนอก ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ปัจจัยภายในมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในอนาคต

การวิจัยในอนาคต ควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นบทบาทของศูนย์บ่มเพาะอย่างสงขลาพึ่งพาตนเองในการจัดสวัสดิการชุมชนรูปแบบอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). *รายงานการศึกษาเรื่อง ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิสย์.
- กุลชลี จงเจริญ. (2554). *การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อนโยบายด้านตลาด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- จิรวัดณ์ อัครบวร และรัตนศักดิ์ เจริญทรัพย์. (2552). *แผนที่ยุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ณภัคกาวัน บัวทอง. (2559). *บุคคลเปราะบาง*. สืบค้นจาก <http://pcmc.swu.ac.th/document/Research/docs/ethical/7.pdf>.
- ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช. (2545). *การใช้ทรัพยากรในงานสวัสดิการสังคม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). *โลกจะเปลี่ยนไปอย่างไร หลังวิกฤตโควิด-19* จบลง. สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_30Mar2020.aspx
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. สืบค้นจาก <http://www.prachinburi.go.th/plan12.pdf>
- สำนักงานผู้ประสานงานสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2563). *การประเมินผลกระทบรวมด้านเศรษฐกิจและสังคมจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สำนักวิเคราะห์และประสานแผนด้านคุณภาพคนและสังคม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *โครงการการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนจน (Social Safety Nets). การสัมมนาวิชาการประจำปี2544 เรื่องยุทธศาสตร์การจัดปัญหาความยากจน (หน้า2)*. สืบค้นจาก https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2013/07/YE2001_4_01.pdf
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สุภา ไยเมือง และบุญชร แก้วส่อง. (2546). *การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มเกษตรกร*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. 2563. *ศูนย์บ่มอย่างพึ่งพาตนเอง จังหวัดสงขลา พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้สมาชิกชุมชน*. สืบค้นจาก <https://web.codi.or.th/20200505-14617/>